

بررسی عوامل مؤثر در استقبال نکردن دانشجویان از کلاسهای درس و شرکت در امتحانات میان‌ترم

فتانه یزدانی*

در این نظام ضرورت تماس حضوری بین استاد و دانشجو می‌بایست روزبه‌روز کاهش یابد، اما به لحاظ اینکه در نظام آموزش از راه دور ایران هنوز فناوری اطلاعات به طور کامل توسعه نیافته است، در حال حاضر، جدایی مطلق بین استاد و دانشجو در تمامی زمینه‌های آموزشی امکان‌پذیر نیست.

کما اینکه در تعیین برنامه‌های آموزشی ساعاتی برای کلیه درسها در نظر گرفته شده و در نظام ارزشیابی این نظام برای امتحانات میان‌ترم ۵ نمره منظور شده است. با این حال به رغم تلاشها و هزینه‌هایی که در زمینه برنامه‌ریزی کلاسها، تأمین استاد، تأمین محل تشکیل کلاسها و تأمین نیروی انسانی به منظور برگزاری کلاسها و امتحانات میان‌ترم صرف می‌شود، اخیراً مشاهده شده است که درصد قابل توجهی از دانشجویان در کلاسهای درس حضور پیدا نمی‌کنند و یا در امتحانات میان‌ترم شرکت نمی‌کنند. البته این بی‌توجهی نسبت به

چکیده: در این مقاله، نویسنده می‌کوشد علت یا علت‌های استقبال نکردن دانشجویان پیام‌نور از کلاسهای درس دانشگاه را پیدا کند. برای این منظور، نویسنده، با استناد به برخی پژوهشها، دلایل چندی برای این امر برمی‌شمرد. کیفیت پایین کلاسها، برداشت دانشجو درباره خودکفا بودن منابع درسی و، در نتیجه، احساس بی‌نیازی دانشجو از استاد، ناهماهنگی برنامه کلاسها با موقعیت دانشجویان، اجباری نبودن شرکت در کلاس و امتحانات، تأثیر کم نمره امتحانات میان‌ترم، و مسائل و مشکلات شخصی خود دانشجویان از جمله مواردی است که نویسنده به تفصیل به آنها می‌پردازد. همچنین، مباحث نظری مربوط به آموزش از راه دور و اشکالات مربوط به چهره به چهره نبودن تدریس، با استناد به پژوهشهایی چند، در این مقاله بررسی می‌شود. در نهایت، نویسنده برای از میان برداشتن این مشکلات پیشنهاداتی می‌کند.

کلیدواژه: استاد، ساختار دانشگاه، مشکلات دانشجو، شرکت در کلاس.

مقدمه

گرچه نظام آموزش باز متکی بر مواد آموزشی است و

*عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور، مرکز شیراز.

از آنجا که شرکت دانشجویان در کلاسهای درس در سالهای قبل نیز الزامی نبوده است، به تغییراتی که در ترمهای اخیر در نظام آموزشی دانشگاه پیام نور ایجاد شده است توجه می‌کنیم. این تغییرات عبارت‌اند از:

۱. الزامی نبودن شرکت در امتحانات میان‌ترم و کم‌رنگ شدن تأثیر نمره امتحان میان‌ترم در جمع نمرات دانشجویان،
۲. تشریحی شدن امتحانات میان‌ترم،
۳. تمام تستی شدن سؤالات امتحانی پایان ترم در اکثر دروسها.

در مقایسه سطح نمرات دروسهای مختلف دانشجویان ترمهای اخیر با همان دروسها در سالهای قبل، افزایش شدیدی در سطح نمرات در ترمهای اخیر دیده می‌شود. به عبارتی، از زمانی که سؤالات امتحانی پایان ترم به صورت تستی طرح می‌شود، سطح نمرات دانشجویان افزایش یافته است. بنابراین، سؤالات دیگری که مطرح می‌شود به قرار زیر است:

۷. آیا آزمونهای تمام تستی در افزایش نمرات پایان ترم دانشجویان مؤثر بوده است؟

۸. آیا بی‌تأثیر بودن نمرات میان‌ترم در جمع نمره دانشجویان عاملی است برای عدم شرکت آنها در امتحانات میان‌ترم؟
۹. آیا افزایش نمرات دانشجویان در امتحانات پایان ترم موجب عدم نیاز آنها از شرکت در کلاسهای درس شده است؟
۱۰. آیا به دلیل اینکه امتحانات میان‌ترم تشریحی است دانشجویان در امتحانات میان‌ترم شرکت نمی‌کنند؟
۱۱. آیا تستی شدن سؤالات امتحانات پایان ترم عاملی است برای عدم شرکت آنها در کلاسهای درس و امتحانات میان‌ترم؟
۱۲. آیا تستی شدن سؤالات امتحانات پایان ترم باعث

درسهای تخصصی نیز دیده شده است.

با توجه به تحقیقی که تحت عنوان «بررسی نگرش دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز شیراز نسبت به وضعیت و مشکلات دانشگاه» در سال تحصیلی ۱۳۷۷ انجام گرفته، نتایج حاصل از بررسی نظر دانشجویان، در مورد میزان ضرورت خودخوان بودن درسهای تخصصی، نشان می‌دهد که دانشجویان با برگزاری درسهای تخصصی به صورت خودخوان موافق نبوده‌اند و در حد بالای حضور اساتید را برای رفع اشکال ضروری دانسته‌اند و نیز نتایج همین تحقیق حاکی از آن است که ۷۵ درصد از دانشجویان در حد بسیار زیاد معتقد به برگزاری امتحانات میان‌ترم بوده‌اند. با این حال در یکی دو ترم (نیمسال ۸۳-۸۲) اخیر مشاهده می‌شود که دانشجویان از کلاسهای درس و امتحانات میان‌ترم استقبال به عمل نمی‌آورند. در اینجا به لحاظ تفاوتی که بین نگرش دانشجویان در سال تحصیلی ۷۷ و رفتار آنها در سالهای اخیر ایجاد شده است این سؤال مطرح می‌شود که این تفاوت ناشی از چه عواملی است؟

بنابراین، سؤالات تحقیق به شرح زیر مطرح می‌شود:

۱. آیا کیفیت کلاسهای درس پایین آمده است؟
۲. آیا منابع درس کاملاً خودخوان شده‌اند و دانشجویان نیازی به اساتید ندارند؟
۳. آیا تغییری در رسانه‌های آموزشی حاصل شده است؟
۴. آیا برنامه‌ریزی کلاسها به گونه‌ای است که دانشجو قادر به شرکت در کلاسها نیست؟
۵. آیا مسائل و مشکلات دانشجو موجب شده است که در کلاسها و امتحانات شرکت نکنند؟
۶. آیا عدم اجبار دانشجویان در حضور یافتن در کلاسهای درس و امتحانات موجب این تغییر رفتار شده است؟

آموزش سنتی اثربخش باشد» (سرکارآرانی، ۱۳۸۲: ۹۱، به نقل از: Moor and Thompson, 1990, Verduin and Clark, 1999)

«بین سالهای ۱۹۹۶ و ۱۹۹۸، جوئنت هشت مطالعه موردی تحلیل هزینه - فایده را در شکل‌های متفاوت محتوای درسی که از طریق تلویزیون و رایانه انجام می‌شد در دانشگاه‌های مختلف ایالات متحده، سرپرستی و هدایت کرده است. این موارد در زمینه مقایسه هزینه - فایده مشتمل بر درسهایی هستند که از طریق روشهای کلاسی (حضور) و دوره‌هایی که به سبک فناوری ارتباطات مانند تلویزیون و رایانه انجام می‌شده‌اند» (همان).

در تحقیق دیگری نیز عملکرد تحصیلی دانشجویان تربیت بدنی نظام آموزش از راه دور و حضوری مقایسه شده است. «نتیجه تحقیق نشان می‌دهد عملکرد تحصیلی دانشجویان راه دور در درسهای نظری با ماهیت علوم انسانی و علوم پایه نسبت به دانشجویان حضوری بالاتر بوده است و بین عملکرد تحصیلی دانشجویان دو نظام در درسهای عملی تفاوت معنی‌داری دیده نشده است» (فراهانی ۱۳۸۱: ۹۵). یکی از سؤالات اصلی و مهم در این نظام آموزشی یادگیری از طریق چگونگی ارتباط چهره به چهره است.

نتایج تحقیقات گوناگون نشان می‌دهد که آموزش چهره به چهره نقش مؤثری در یادگیری دانشجویان دارد. همچنین این نوع آموزش مورد تأیید بسیاری از دانشجویان این دانشگاهها بوده و نگرش مثبتی نسبت به این نوع آموزش وجود دارد. در پژوهشی که در سال ۱۹۸۵ در دانشگاه سزای لانکا انجام شد مشخص شد که بیشتر دانشجویان به خود اعتماد ندارند. در این تحقیق ۵۴٪ علوم انسانی، ۵۰٪ بازرگانی و ۴۶٪ دانشجویان علوم پایه خواستار افزایش کلاسهای حضوری بودند. نتایج پژوهشهای این دانشگاه، اهمیت کلاسهای حضوری رفع اشکال، به ویژه،

تکراری شدن سؤالات شده است. در صورتی که عدم دقت لازم در طرح سؤالات تستی و تکراری شدن سؤالات امتحانی پایان ترم به لحاظ محدود بودن منبع درسی موجب دسترسی آسان دانشجویان به نمره قبولی شود و بدین ترتیب دانشجویان دیگر به حضور در کلاس درس نیازی احساس نکنند، خطر جدی کیفیت آموزشی این نظام را تهدید خواهد کرد. بنابراین، برای یافتن عواملی که این تغییر رفتار دانشجویان را موجب شده است ضرورت این تحقیق احساس می‌شود.

مباحث نظری

آموزش از راه دور

افزایش تقاضا برای شرکت در دوره‌های آموزش عالی، از یک طرف، و وجود محدودیتهای مشکلات گوناگون افراد از جهت دیگر، تأسیس دانشگاهی تحت عنوان دانشگاه باز یا آموزش از راه دور را ضروری ساخته است. «نخست باید به مهمترین ویژگی دانشگاه باز اشاره کرد که همانا تلاش آن برای رها کردن جویندگان علم از قید و بندهای دانشگاههای سنتی است. این رها کردن در حذف محدودیتهایی، چون سن و جنس، آزمونهای سنگین ورودی و ضرورت شرکت در کلاسها، دوری و نزدیکی به مراکز آموزشی و اشتغال به کار در حین تحصیل، جلوه‌گر می‌شود» (شفیعی ۱۳۷۸: ۸).

این دانشگاه با داشتن ویژگیهای منحصر به فرد می‌تواند همگام با دانشگاههای سنتی حرکت و موفقیت‌هایی حاصل کند. «نتایج تحقیقاتی که آموزش از راه دور را با آموزش چهره به چهره مقایسه کرده‌اند نشان می‌دهد که اگر روشها و فناوریهای که در فرایندهای آموزش استفاده می‌شوند مناسب باشد، همچنین کنش متقابل بین دانشجویان برقرار باشد و بازخورد به موقع بین استاد و دانشجو وجود داشته باشد، تدریس و مطالعه در یک فضای آموزشی نظام آموزش باز و از راه دور می‌تواند به اندازه

در غیاب ابزارهای الکترونیکی ارتباطی را نشان می‌دهد (خادمی، ۱۳۸۱: ۶۵).

ریدل در پژوهشی که در دانشگاه کلرادوی شمالی ایالت متحده آمریکا انجام داد نتیجه گرفت که برخی تماسهای مستقیم استاد و دانشجو برای تسلط بر درسها لازم است تا دانشجویان در تحصیل خود موفق شوند. اسمیت و مک نلی (۱۹۹۳) عقیده دارند که تایلور و وایت (۱۹۹۱) نیز در استرالیا در تحقیق خود نشان داده‌اند یکی از دلایل احساس منفی دانشجویان نسبت به آموزش از راه دور ناشی از فقدان ارتباط چهره به چهره است (همان: ۶۷).

علاوه بر تحقیقات خارجی نتایج تحقیقات داخلی نیز بیانگر اهمیت نقش استاد در نظام آموزش از راه دور برای رفع اشکال دانشجویان است. بررسی نگرش دانشجویان در مورد ضرورت حضور اساتید برای رفع اشکال در دانشگاه پیام‌نور مرکز شیراز در سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد که در حدود ۶۵ درصد دانشجویان در حد زیاد و خیلی زیاد، حضور اساتید را برای رفع اشکال ضروری می‌دانند (دانشگاه پیام‌نور مرکز شیراز، ۱۳۷۷: ۲۱).

به رغم ضرورت حضور فعال دانشجو در کلاس و استفاده از محضر اساتید برای رفع اشکال و تأیید این مطلب با توجه به نتایج نظرسنجیها در این خصوص، مشاهده می‌شود که دانشجویان دانشگاه پیام‌نور مرکز شیراز از کلاسهای درس استقبال چندانی نمی‌کنند. عدم حضور دانشجو در کلاس علاوه بر اینکه سبب اتلاف وقت و هزینه - اتلاف وقت به سبب زمان صرف شده برای برنامه‌ریزی و وقت استاد و اتلاف هزینه به دلیل حق‌الزحمه استاد و هزینه ساختمان و ... - می‌شود موجبات دلسردی و نداشتن انگیزه اساتید برای حضور در کلاس را فراهم می‌سازد.

در این پژوهش استاد درس به عنوان یکی از

عوامل احتمالی مؤثر در عدم حضور دانشجو در کلاس در نظر گرفته شده است. دومین عامل مؤثر در عدم استقبال دانشجویان از کلاس درس و شرکت در امتحانات میان‌ترم مسائل ساختاری است که شامل مؤلفه‌هایی چون اجباری نبودن کلاسها و امتحانات میان‌ترم، ساده بودن کتاب، تستی شدن سؤالات امتحان پایان ترم، تشریحی بودن سؤالات میان‌ترم و مؤثر نبودن نمره میان‌ترم در نمره پایان ترم است.

یکی از مؤلفه‌های موردنظر در مسائل ساختاری کتاب درسی است. «کتاب درسی شاید تنها ابزار مهمی است که در دسترس دانشجو قرار دارد (به ویژه در مناطق محروم). در حال حاضر کتاب بیشترین نقش آموزش را در دانشگاه پیام‌نور برعهده دارد. این کتابها که عمدتاً به صورت خودآموز تهیه می‌شود مهمترین رسانه آموزشی در این دانشگاه است. به نظر می‌رسد اهمیت این رسانه در غیاب برخی از رسانه‌های الکترونیکی استثنایی باشد. آن‌گونه که ظهور (۱۳۷۴) بیان می‌کند، در آموزش از راه دور دانشگاه پیام‌نور ۸۰٪ آموزش از طریق کتاب صورت می‌گیرد» (به نقل از خادمی، ۱۳۸۱: ۷۹).

حسن ظهور (۱۳۷۸: ۶) در گردهمایی اعضای هیئت‌علمی در سال ۱۳۷۸ اظهار داشت: «کیفیت کتابها باید بالا برود، نحوه نگارش کتاب ما اصلاح شود، مباحث کتابها باید جدید و روزآمد شود و اشکالات آنها حتی‌الامکان مرتفع گردد». چنانچه دانشگاه بتواند کتابهایی با کیفیت بالا در اختیار دانشجویان قرار دهد احتمالاً می‌تواند نیاز دانشجویان را (تاحدودی) از شرکت در کلاسها مرتفع سازد.

پژوهش سیف تحت عنوان «تأثیر کتاب درسی بر فراگیران دانشگاه» که در سال ۱۳۷۰ انجام شد مؤید این مطلب است. در تحقیق مذکور شش کلاس درس روان‌شناسی تربیتی دوره کارشناسی توسط سه استاد تدریس شد. اساتید موردنظر بر حسب توافق، کتاب و برنامه درسی واحدی را برای تدریس انتخاب

چهارمین عامل، دربرگیرنده مشکلات شخصی دانشجویان است. مواردی چون مشکلات خانوادگی، شغلی، مالی، جسمی، دوری راه و بی‌حوصلگی ممکن است از عوامل مؤثر در عدم حضور دانشجویان در کلاس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم شمرده شوند. دانشجویان مرکز شیراز در سال ۷۷ مسائل مالی، شغلی، خانوادگی و دوری راه را به عنوان مشکلات شخصی خود برشمرده‌اند (دانشگاه پیام‌نور مرکز شیراز ۱۳۷۷: ۵۹).

روش پژوهش

با توجه به عنوان تحقیق، روش مورد استفاده روش علی - مقایسه‌ای است (عزت‌الله‌نادی، ۱۳۷۶: ۸۰) و اطلاعات از طریق پرسشنامه به دست آمده است.

جامعه آماری مورد نظر کلیه دانشجویان رشته‌های ادبیات فارسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی دانشگاه پیام‌نور مرکز شیراز بوده‌اند.

نمونه تحقیق شامل ۱۰۰ نفر از دانشجویان رشته‌های ادبیات فارسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی دانشگاه پیام‌نور مرکز شیراز بوده‌اند که به طور تصادفی انتخاب شده‌اند.

متغیرها عبارت‌اند از متغیر مستقل شامل استاد درس، مسائل شخصی مربوط به دانشجو، مسائل اجرایی، مسائل ساختاری نظام آموزشی دانشگاه و متغیر وابسته شامل عدم شرکت در کلاسها و امتحانات میان‌ترم.

برای توصیف داده‌های به دست آمده در این پژوهش، جدول توزیع فراوانی و درصد مورد استفاده قرار گرفته است. یکی از ابزارها و شاخصهای آماری مناسب در تحلیل علیت، میانگین است (علی‌دلور، ۱۳۷۸: ۲۷۶). با توجه به اینکه موضوع مورد نظر بررسی علل و عوامل مؤثر در عدم استقبال دانشجویان از کلاسهای درس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم است از

کردند و برای ارزشیابی نهایی نیز از آزمون یکسانی بهره گرفتند. در هفته آخر نیمسال تحصیلی پرسشنامه‌های هفده سؤالی به دانشجویان شرکت‌کننده در کلاسهای مذکور داده شده تا کیفیت روش آموزش استاد و نیز درس را مورد ارزشیابی قرار دهند. تحلیل پرسشنامه نشان داد که نظر دانشجویان نسبت به روش تدریس اساتید سه‌گانه معنی‌دار بود.

بدین‌گونه که دو استاد در رده خوب و یک استاد از دید دانشجویان ضعیف تلقی شد. محقق در پژوهش خود متوجه شد که بین نمرات دانشجویان کلاسها در نتایج یادگیری تفاوتی معنی‌دار وجود نداشت و بدین طریق پژوهشگران به اهمیت وجود کتاب واحد و یکسان به عنوان عامل اصلی عدم تفاوت در یادگیری دانشجویان پی بردند و این در حالی بود که دانشجویان نسبت به اساتید خود نظر واحدی نداشتند (خادمی، ۱۳۸۱: ۸۰).

یک مورد دیگر از عوامل ساختاری، اجباری نبودن امتحانات میان‌ترم می‌باشد. با توجه به این مسئله عدم حضور دانشجویان در امتحانات میان‌ترم دور از ذهن نیست. به طوری که ۴۷/۷ درصد دانشجویان مرکز شیراز در سال ۷۷ معتقد بوده‌اند که امتحانات میان‌ترم باید اختیاری باشد.

عامل سوم، مسائل اجرایی است که شامل مؤلفه‌هایی چون تلاقی کلاسها، ساعت تشکیل کلاس (مثلاً ۸ - ۶ عصر)، روز تشکیل کلاس (مثلاً جمعه)، پراکندگی ساعت کلاسها، برخورد امتحانات میان‌ترم، حجم زیاد مطالب، زمان برگزاری امتحان میان‌ترم (مثلاً ساعت ۲-۱۲) است. مسائل ذکر شده مربوط به مراکز بوده و به نحوه برنامه‌ریزی آنها ارتباط پیدا می‌کند. بنابراین همه مراکز را شامل نمی‌شود. نتایج نظرسنجی دانشجویان مرکز شیراز در سال ۷۷ نشان می‌دهد که یکی از مشکلات مطرح شده این دانشجویان تلاقی کلاسهاست.

این شاخص آماری استفاده شده است.

به معنی جهت‌گیری منفی نسبت به سؤالات مورد نظر است.

جداول به ترتیب زیرند:

- جدول ۱ شامل سؤالات ۱ تا ۹ در خصوص «استاد درس» به عنوان یکی از عوامل چهارگانه مؤثر از نظر دانشجویان،

- جدول ۲ دربرگیرنده سؤالات ۱۰، ۱۴، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵ مربوط به «مسائل ساختاری»،

- جدول ۳ متشکل از سؤالات ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۷ و ۳۰ مربوط به «مشکلات شخصی دانشجو»،

- جدول ۴ حاوی سؤالات ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۲۱، ۲۶، ۲۸، ۲۹ در خصوص «مشکلات اجرایی»،

- جدول شماره ۵ بیانگر میانگین آرای دانشجویان در خصوص عوامل چهارگانه.

یافته‌های پژوهش

سؤالات پرسشنامه شامل دو قسمت است: (۱) سؤالات شناسایی که مربوط به مشخصات فردی دانشجویان و (۲) سؤالات اصلی که در خصوص عوامل چهارگانه مؤثر در عدم حضور در کلاس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم، طراحی و تنظیم شده‌اند. اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه در دو قسمت ارائه شده است: الف) تحت عنوان مشخصات فردی پاسخگویان، ب) جداول توزیع فراوانی و میانگین.

گزینه‌های «بسیار موافقم و موافقم» در جداول بیانگر جهت‌گیری مثبت و «مخالفم و بسیار مخالفم»

مشخصات فردی پاسخگویان

رشته تحصیلی	فراوانی درصد	درصد
علوم اجتماعی	۲۲	۲۲
علوم تربیتی	۵۵	۵۵
ادبیات	۲۳	۲۳

سن	فراوانی درصد	درصد
۲۰-۲۵	۶۷	۶۷
۲۶-۳۰	۲۱	۲۱
۳۱-۳۵	۲	۲
۳۶-۴۰	۲	۲

جنس	فراوانی	درصد
مذکر	۶	۶
مؤنث	۹۴	۹۴

بعضی از موارد به ۱۰۰ نفر نمی‌رسد. به عبارت دیگر، تعدادی از گزینه‌ها بی‌پاسخ‌اند.

با توجه به اینکه تعدادی از پاسخگویان بعضی از سؤالات را پاسخ نداده‌اند، لذا جمع فراوانیها در

جدول ۱. توزیع فراوانی مربوط به آرای دانشجویان در خصوص «استاد درس» به عنوان یکی از عوامل مؤثر در عدم حضور در کلاس و شرکت در امتحانات میان‌ترم

شماره سؤالات	سؤالات	بسیار موافقم	موافقم	بی تفاوت	مخالفم	بسیار مخالفم	جمع	بی جواب
۱	عدم تسلط استاد به مطالب درس باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۱۳	۲۹	۶	۳۳	۱۲	۹۳	۷
۲	عدم بهره‌گیری از کلاس باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۱۶	۴۰	۴	۲۵	۸	۹۳	۷
۳	عدم توانایی استاد در اداره کلاس باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۸	۱۷	۱۹	۳۷	۱۳	۹۴	۶
۴	عدم توانایی استاد در پاسخ به سؤالات در کلاس درس باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۱۱	۱۳	۱۰	۳۲	۲۸	۹۴	۶
۵	نحوه برخورد و رفتار نامناسب استاد در کلاس باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۱۹	۱۴	۶	۳۱	۳۳	۹۰	۱۰
۶	عدم آمادگی استاد در کلاس باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۶	۱۱	۶	۵۰	۱۷	۹۵	۵
۷	عدم توانایی استاد در تفهیم مطالب در کلاس باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۱۴	۲۱	۶	۳۴	۲۰	۹۱	۹
۸	عدم دانش و آگاهی کافی استاد در کلاس باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۱۳	۱۵	۵	۳۳	۲۵	۹۱	۹
۹	عدم علاقه‌مندی استاد به درسی که تدریس می‌کند باعث عدم حضور دانشجو در کلاس می‌شود	۶	۱۷	۲۰	۲۸	۲۰	۹۰	۱۰
	جمع	۹۷	۱۷۷		۳۰۳	۱۷۶		

جمع فراوانیهای گزینه‌های مخالفم و بسیار مخالفم ۴۷۹ است.

انتخاب گزینه‌های مخالفم و بسیار مخالفم در سؤالات مربوط به جدول ۱ از سوی پاسخگویان (۴۷۹ مورد) درمقایسه با گزینه‌های مخالفم و بسیار مخالفم (۲۷۴ مورد) بیانگر جهت‌گیری منفی نسبت به عامل «استاد درس» به عنوان یکی از عوامل مؤثر چهارگانه است.

با توجه به آمار موجود در جدول بیشترین فراوانی مربوط به گزینه مخالفم در سؤال ۶ (۵۰) و کمترین فراوانی مربوط به گزینه بسیار موافقم در سؤال ۶ (۶) است. البته مشاهده جمع فراوانیهای بسیار موافقم و موافقم مربوط به سؤال ۲، عدم بهره‌گیری از کلاس به عنوان یکی از عوامل مهم قلمداد می‌شود. جمع فراوانیهای گزینه‌های بسیار موافقم و موافقم ۲۷۴ و

جدول ۲. توزیع فراوانی مربوط به آرای دانشجویان در خصوص «مسائل ساختاری» به عنوان یکی از عوامل مؤثر در عدم حضور در کلاس و شرکت در امتحانات میان‌ترم

شماره سؤالات	سؤالات	بسیار موافقم	موافقم	بی تفاوت	مخالفم	بسیار مخالفم	جمع	بی جواب
۱۰	ساده بودن کتاب و عدم نیاز دانشجو به رفع اشکال	۱۵	۲۳	۸	۲۹	۱۵	۹۰	۱۰
۱۴	اجباری نبودن کلاسها	۴۹	۳۳	۷	۸	۱	۹۸	۲
۲۲	تستی شدن سؤالات امتحان پایان ترم دانشجو را از حضور یابی در کلاس بی‌نیاز کرده است	۲۰	۱۶	۶	۳۵	۱۱	۸۸	۱۲
۲۳	تشریحی بودن سؤالات میان‌ترم باعث عدم شرکت در امتحان میان‌ترم شده است	۳۶	۱۷	۶	۲۲	۴	۸۵	۱۵
۲۴	اجباری نبودن امتحانات میان‌ترم	۴۰	۳۲	۵	۹	۱	۸۵	۱۵
۲۵	مؤثر نبودن نمره میان‌ترم در نمره پایان ترم	۴۴	۲۹	۵	۷	۲	۸۷	۱۵
	جمع	۲۰۴	۱۵۰		۱۱۰	۳۴		۱۳

مهمی در عدم حضور در کلاس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم محسوب می‌شود. مقایسه جمع فراوانیهای گزینه‌های بسیار موافقم و موافقم (۳۵۴ مورد) با مخالفم و بسیار مخالفم (۱۴۴ مورد) بیانگر نقش مهم مسائل ساختاری دانشگاه به عنوان عامل اصلی در عدم حضور دانشجو در کلاسها و امتحانات میان‌ترم است.

چنانچه ملاحظه می‌شود بیشترین فراوانی مربوط به گزینه بسیار موافقم (۴۹ مورد سؤال ۱۴) و کمترین فراوانی مربوط به گزینه کاملاً موافقم در سؤالات ۱۴ و ۲۴ (۱) است. به عبارت دیگر، ۴۹ نفر از پاسخگویان با عامل اجباری نبودن کلاسها و نقش آن در عدم حضور دانشجو در کلاس بسیار موافق‌اند و تنها ۱ نفر با این مسئله مخالف است. بنابراین، اجباری نبودن کلاسها و امتحانات میان‌ترم عامل

جدول ۳. توزیع فراوانی مربوط به آرای دانشجویان در خصوص «مشکلات شخصی دانشجو» به عنوان یکی از عوامل مؤثر در عدم حضور در کلاس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم

شماره سؤالات	سؤالات	بسیار موافقم	موافقم	بی تفاوت	مخالفم	بسیار مخالفم	بی‌خوابی
۱۵	مشکلات خانوادگی دانشجو	۲۴	۳۱	۱۶	۱۵	۹	۹۵
۱۶	مشکلات شغلی	۱۷	۳۰	۲۰	۱۴	۱۱	۹۲
۱۷	دوری راه	۳۶	۳۵	۱۱	۷	۶	۹۵
۱۸	مشکلات مالی	۷	۲۶	۱۷	۲۳	۱۱	۸۴
۱۹	مشکلات جسمی	۱۴	۲۰	۱۸	۲۶	۱۲	۹۰
۲۰	بی‌حوصلگی دانشجو برای شرکت در کلاس درس	۱۵	۳۵	۱۱	۱۸	۸	۸۷
۲۷	آمادگی نداشتن برای امتحان	۱۶	۳۱	۱۶	۱۶	۱	۸۰
۳۰	بی‌حوصلگی دانشجو برای شرکت در امتحان میان‌ترم	۱۴	۲۲	۱۶	۲۷	۶	۸۵
	جمع	۱۴۳	۲۳۰		۱۴۶	۷۲	

کلاسها و امتحانات میان‌ترم دارد. دوری راه با ۷۱ مورد (جمع گزینه‌های بسیار موافقم و موافقم) مهمترین عامل محسوب می‌شود.

دوری راه، بی‌حوصلگی دانشجو و مشکلات خانوادگی از جمله مهمترین مشکلات شخصی دانشجویان است که نقش مهمی در عدم حضور آنها در

جدول ۴. توزیع فراوانی مربوط به آرای دانشجویان در خصوص «مشکلات اجرایی» به عنوان یکی از عوامل مؤثر

در عدم حضور در کلاس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم

شماره سؤالات	سؤالات	تعداد موافق	تعداد مخالف	تعداد موافق	تعداد مخالف	تعداد موافق	تعداد مخالف
۲۶	برخورد امتحانات میان‌ترم	۳۰	۲۳	۱۲	۴	۸۴	۱۶
۱۱	تلاقی کلاسها -	۴۳	۵	۹	۶	۹۴	۶
۱۲	ساعت تشکیل کلاس (مثلاً ۸-۶)	۴۱	۸	۶	۷	۹۳	۷
۱۳	روز تشکیل کلاس (مثلاً جمعه)	۳۳	۱۳	۱۳	۸	۹۶	۴
۲۸	حجم زیاد مطالب	۲۲	۱۱	۱۵	۶	۸۸	۱۲
۲۱	پراکندگی ساعت کلاسها	۲۰	۴	۷	۸	۷۱	۲۹
۲۹	زمان برگزاری امتحان (ساعت ۲-۱۲)	۱۴	۲۰	۳۰	۱۰	۸۵	۱۵
	جمع	۱۷۳	۲۱۳	۹۲	۴۹		

موافقم) عامل مهمی در عدم شرکت دانشجویان در امتحانات میان‌ترم محسوب می‌شود. جمع فراوانیهای گزینه‌های بسیار موافقم و موافقم (۳۸۶ مورد) بیانگر نقش مهم مشکلات اجرایی به عنوان عامل مؤثر در عدم استقبال دانشجویان از کلاسهای درس و شرکت در امتحانات میان‌ترم است.

تلاقی کلاسها و ساعت تشکیل کلاس (۸-۶) از مهمترین عواملی هستند که در عدم حضور دانشجویان در کلاسها نقش مهمی دارند. تلاقی کلاسها با ۷۴ مورد (جمع گزینه‌های بسیار موافقم و موافقم) مهمترین عامل به شمار می‌آید. حجم زیاد مطالب با ۵۶ مورد (جمع گزینه‌های بسیار موافقم و

جدول ۵. مربوط به میانگین آرای دانشجویان در خصوص عوامل چهارگانه مؤثر در

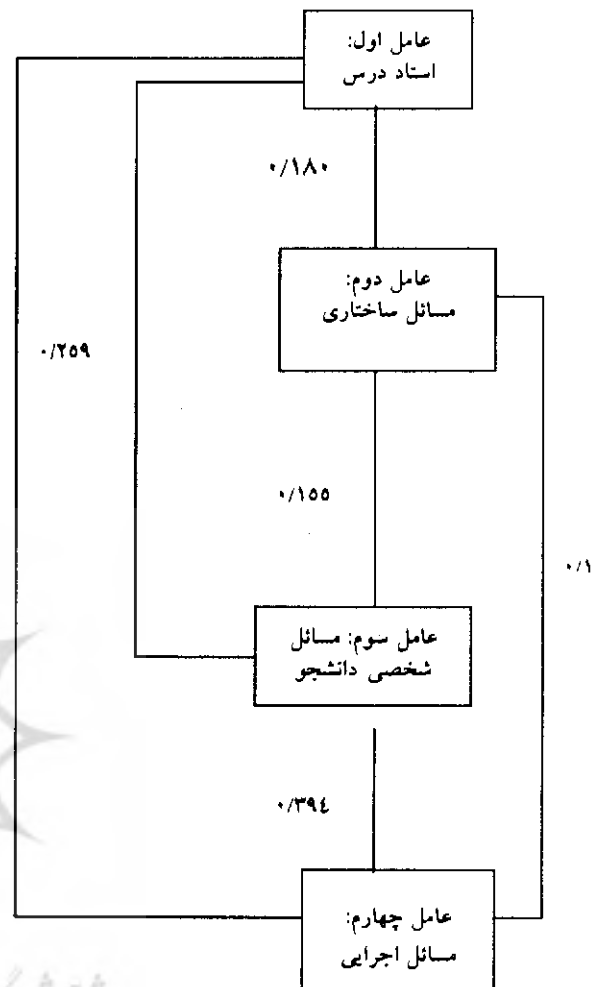
عدم حضور در کلاس و شرکت در امتحانات میان‌ترم

عوامل چهارگانه	کاملاً موافقم	مخالفم
استاد درس	۱۵/۲۲	۲۶/۶۱
مسائل شخصی دانشجو	۲۳/۳۱	۱۳/۱۲
مسائل ساختاری	۲۹/۵	۱۰/۲۸
مسائل اجرایی	۲۷/۵۷	۱۰/۱۴

ساختاری دانشگاه نقش مهمتری در عدم استقبال دانشجو از کلاسهای درس و شرکت در امتحانات میان‌ترم دارند.

با توجه به آمار موجود در جدول بیشترین میانگین مربوط به مسائل ساختاری (۲۹/۵) و کمترین مربوط به استاد درس است. بر اساس میانگین موجود مسائل

نمودار ۱. ارتباط بین عوامل چهارگانه از طریق همبستگی پیرسون

نتایج تحقیق

۱. بر اساس تجزیه و تحلیل انجام شده از پرسشنامه اطلاعات به دست آمده در خصوص مشخصات فردی پاسخگویان عبارتند از: بیشترین فراوانی مربوط به دانشجویان سنین ۲۵-۲۰، مؤنث، سال ورود ۱۳۸۰، بیکار، مجرد، ساکن شیراز، تعداد واحد گذرانده ۱۳۵-۱۰۱، و حضور در نیمی از کلاسها.

۲. انتخاب گزینه‌های مخالفم و بسیار مخالفم در سؤالات مربوط به جدول ۱ از سوی پاسخگویان (۴۷۹ مورد) در مقایسه با گزینه‌های مخالفم و بسیار مخالفم (۲۷۴ مورد) بیانگر جهت گیری منفی نسبت

به عامل «استاد درس» به عنوان یکی از عوامل مؤثر در عدم استقبال از کلاسها و امتحانات میان‌ترم است. ۳. بر طبق جدول ۲ اجباری نبودن کلاسها (فراوانی ۸۲) و امتحانات میان‌ترم (فراوانی ۷۲) عامل مهمی در عدم حضور در کلاس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم محسوب می‌شود.

۴. مقایسه جمع فراوانیهای گزینه‌های بسیار موافقم و موافقم (۳۵۴ مورد) با مخالفم و بسیار مخالفم (۱۴۴ مورد) بیانگر نقش مهم مسائل ساختاری دانشگاه به عنوان عامل اصلی در عدم حضور دانشجویان در کلاسها و امتحانات میان‌ترم است. ۵. بر اساس جدول ۳ دوری راه با ۷۱ مورد (جمع گزینه بسیار موافقم و موافقم، مهمترین عامل (مربوط به مشکلات شخصی) در عدم حضور دانشجویان در کلاس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم است. البته به نظر می‌رسد که منظور از دوری راه صرفاً خارج از شیراز بودن نیست.

۶. بر طبق جدول ۴ تلاقی کلاسها با ۷۴ مورد و حجم زیاد مطالب با ۵۶ مورد (از جمله مسائل اجرایی) مهمترین عامل عدم حضور در کلاسها و شرکت در امتحانات میان‌ترم تلقی می‌شود.

۷. با توجه به آمار موجود در جدول ۵ بیشترین میانگین مربوط به مسائل ساختاری (۲۹/۵) است. بعد از مسائل ساختاری، مسائل اجرایی با میانگین ۲۷/۵۷ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است. بر این اساس بر طبق نظر پاسخگویان از بین عوامل چهارگانه مورد نظر مسائل ساختاری با بیشترین میانگین و استاد درس با کمترین میانگین از عوامل مؤثر در عدم استقبال دانشجویان از کلاس درس و شرکت نکردن در امتحانات میان‌ترم هستند.

پیشنهادها

دانشگاه پیام نور در ابتدا با اهدافی چون گسترش آموزش

۱. اجباری کردن کلاسها (مانند آزمایشگاهها و دروس عملی)
۲. اجباری کردن امتحان میان‌ترم (به صورت تشریحی)
۳. افزایش نمره میان‌ترم (یعنی از ۵ نمره به ۷/۵ نمره)
۴. ملزم ساختن برنامه‌ریزان به برنامه‌ریزی صحیح و دقیق و عدم برخورد ساعت کلاسها،
۵. کاهش حجم مطالب مربوط به امتحانات میان‌ترم از سوی اساتید درسها،
۶. فراهم کردن امکانات رفاهی برای اسکان دانشجویان شهرستانی در روزهای تشکیل کلاس از سوی مراکز (با پرداخت هزینه از طرف دانشجو)،
۷. ساعت مناسب برای تشکیل کلاسها در مراکز.

منابع

- خادمی، محسن (۱۳۸۱)، *مبانی نظری آموزش از راه دور*، انتشارات مرکز نشر دانشگاه شیراز، شیراز؛
- دانشگاه پیام‌نور (۱۳۷۸)، *گردهمایی اعضای هیئت علمی*، انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران؛
- _____ مرکز شیراز (۱۳۷۷)، *طرح پژوهشی «بررسی دانشجویان دانشگاه پیام‌نور مرکز شیراز نسبت به وضعیت و مشکلات دانشگاه»*؛
- دلاور، علی (۱۳۷۸)، *روشهای تحقیق در علوم تربیتی*، انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران؛
- سرکار آرائی، محمدرضا (۱۳۸۳)، *یادگیری مبتنی بر شبکه و نوآوری در آموزش از راه دور*، *فصلنامه نوآوریهای آموزشی*، شماره ۳؛
- فراهانی، ابوالفضل (۱۳۸۱)، *آموزش از راه دور و رهیافتی نوین در آموزش تربیت‌بدنی*، *مقایسه عملکرد تحصیلی دانشجویان تربیت بدنی نظام آموزش از راه دور و حضوری*، *فصلنامه نوآوریهای آموزشی*، شماره ۱؛
- نادری، عزت‌اله (۱۳۷۶)، *روشهای تحقیق در علوم تربیتی*، انتشارات بدر، تهران. ■

عالی در سطح کشور، بهره‌مندی افراد از آموزش عالی، حتی در مناطق محروم و دور افتاده، و تسهیل شرایط ادامه تحصیل به وجود آمد. پس از گذشت چندسال تعداد زیادی از شاغلان موفق به اخذ مدرک از این دانشگاه شده‌اند و در حال حاضر درصد زیادی از دانشجویان پیام‌نور بیکار و جوان و مجرد هستند (آمار موجود در این مقاله مشتق است نشانه خروار)، لذا ترکیب جمعیت این دانشگاه تغییر کرده و خواسته‌های آنان نیز نسبت به قبل، متفاوت است. براین اساس اجباری بودن کلاسها و امتحانات میان‌ترم دور از ذهن به نظر نمی‌رسد.

عدم حضور فعال دانشجویان در کلاسهای درس به خصوص در رشته‌های علوم انسانی اثر نامطلوبی بر اساتید داشته است. برخی از همکاران علمی اعتقاد دارند که در این نظام استاد درس کم‌کم احساس بی‌هویتی می‌کند. زیرا قول معروف است که «مستمع صاحب سخن را بر سر شوق آورد». علاوه بر این، به دلیل عدم ارتباط متقابل بین استاد درس و دانشجو کارایی درونی نظام آموزشی مورد تهدید قرار می‌گیرد. از طرف دیگر، به دلیل تستی شدن سؤالات پایان ترم (و اجباری نبودن امتحان میان‌ترم که تشریحی است) دانشجویان نوشتن را فراموش کرده‌اند (به اعتقاد بعضی از آنها) و این واقعیت در زمان ارائه گزارشهای مربوط به درسهای عملی کاملاً مشهود است. با توجه به مطالب مطرح شده پیشنهادها به شرح زیر است: